

Pregledni znanstveni članak
UDK 069(497.5 Opatija).02:338.48
61-05 Eder, A.

Maja Karić*

Ostavština dr. Albina Edera u Zavičajnoj zbirci Hrvatskog muzeja turizma

Kulturno naslijeđe i povijesno svjedočanstvo razvoja lovranskog turizma

Dr. Albin Eder, austrijski liječnik koji u Lovran dolazi 1895. te ostaje do smrti 1916., zaslužan je za mnogobrojna postignuća vezana uz revitalizaciju toga grada. Uložio je sve svoje napore kako bi realizirao već ranije prepoznate potencijale i kvalitete lovranskog područja kao morskog i planinskog turističkog odredišta. Trudom i nastojanjima obitelji dr. Albina Edera sačuvano je vrlo vrijedno naslijeđe, koje uvelike obogaćuje fondus Hrvatskog muzeja turizma.

Ederova ostavština predana je Hrvatskom muzeju turizma u ožujku 2008. godine. Sastoji se od sitnog medicinskog pribora, fotografija, malena fotoalbuma, crteža, skica, putnog dnevnika i dokumentacije koja uključuje doktorovu osobnu dokumentaciju te spise poput dopisa i elaborata.

Budući da muzeji upotpunjuju doživljaj turista i omogućuju stvaranje cjelovitije slike o nekoj zemlji, regiji ili mjestu, na taj način povećavaju sveukupnu kvalitetu turističke ponude, a ujedno interpretacijom baštine i pružanjem informacija pridonose poboljšanju kvalitete života zajednice. Hrvatski muzej turizma u Opatiji i ostavština dr. Albina Edera integralan su dio turističkog sustava.

Ključne riječi: Dr. Albin Eder, Hrvatski muzej turizma, Lovran, Opatija, Učka, zdravstveni turizam, kulturni turizam, baština

* Maja Karić, dipl. povjesničar umjetnosti i muzeolog, zaposlena je kao kustos u Hrvatskome muzeju turizma, Park Angiolina 1, 51410 Opatija. Telefon: +385 51 706 474. Elektronička pošta: maja.karic@hrmt.hr.

Uvod

Dr. Albin Eder, često nazivan ocem lovranskog turizma, vodeća je ličnost u povijesti razvoja ovoga kraja. Kao prvi upravitelj Lječilišnog povjerenstva za Iku i Lovran (osnovana 1909. nakon donošenja lovranskog Lječilišnog pravilnika) uložio je sve svoje napore kako bi realizirao već ranije prepoznate potencijale i kvalitete ovoga područja kao morskog i planinskog turističkog odredišta.

Od 2008. godine Hrvatski muzej turizma u svojem fundusu pohranjuje ostavštinu ovog upornog zagovaratelja Lovrana kao moderna centra lječilišnog turizma i poticatelja unapređenja kvalitete života lokalne zajednice.

Hrvatski muzej turizma

Ideja o osnivanju muzejske ustanove u Opatiji razvijala se duže vrijeme, a potreba da se u Republici Hrvatskoj osnuje ustanova koja bi se bavila prikupljanjem, čuvanjem, istraživanjem te prezentacijom materijalne i nematerijalne baštine turističkog sadržaja postajala je sve izraženija.

Hrvatski muzej turizma otvoren je u studenom 2007. kao specijalizirani muzej šireg regionalnog, odnosno nacionalnog značenja. Opatija, svjetski poznato turističko odredište i prestižno klimatsko lječilište u prošlosti (i sadašnjosti), odnosno povijesno mjesto razvoja hrvatskog turizma, odabrana je za sjedište Muzeja. Od svojeg osnutka Muzej sustavno prikuplja, inventarizira, dokumentira i znanstveno obrađuje muzejsku građu, baštinu koja je važan dio nacionalne povijesti, ali isto tako i dio svakodnevne turističke ponude.

Fundus Hrvatskog muzeja turizma podijeljen je na četrnaest zbirki: Umjetnička zbirka, Zbirka dokumenata i rukopisa, Zbirka karata i planova, Zbirka suvenira, Zbirka fotografija, Zbirka memorabilija, Zbirka razglednica, Zbirka tiskane građe, Zbirka plakata i reklama, Zbirka osobnog turističkog inventara, Zbirka turističke audiograđe i videograđe, Zbirka dopunskih turističkih sadržaja, Zbirka hotelskog inventara i opreme, Zbirka zavičajne građe. Kako bi ostala cjelovita, ostavština dr. Albina Edera dodijeljena je Zbirci zavičajne građe.

Uz Ederovu ostavštinu, Hrvatski muzej turizma u Zavičajnoj zbirci pohranjuje i ostavštinu Borisa Papandopula.

Donacija ostavštine dr. Albina Edera Hrvatskom muzeju turizma

Ederova ostavština, donacija arhivskog gradiva i sitnog medicinskog pribora, predana je Hrvatskom muzeju turizma u ožujku 2008. godine. Ugovor o darovanju sklopljen je između dr. sc. Dore Sečić i dr. sc. Đure Deželića (darovatelja) te Hrvatskog muzeja turizma u Opatiji (primatelja). Građu je prvi pripremio i dijelom objavio dr. Mladen Deželić 1986. (*Medicina*, časopis Hrvatskog liječničkog zbora), suprug Ederove kćeri Sofije, a nakon njega u cijelosti ga je uredila i popisala njegova kći, odnosno unuka Albina Edera, dr. sc. Dora Sečić.

Zbirka se sastoji od medicinskog pribora, fotografija, malena fotoalbuma, jednog crteža, skica, putnog dnevnika i dokumentacije koja uključuje doktorove osobne isprave te spise poput dopisa i elaborata. Zahvaljujući dr. Mladenu Deželiću, ostavština je upotpunjena strojnim prijepisima te prijevodima dokumenata s njemačkog na hrvatski jezik, također trajno pohranjenima u Zbirku zavičajne građe.

Vrijedna donacija dr. Albina Edera uvelike je obogatila fundus Hrvatskog muzeja turizma te na taj način omogućila pristup vrlo vrijednoj baštini koja nam pruža uvid u život i rad jedne od najznačajnijih ličnosti lovranske povijesti. Ederova ostavština svjedočanstvo je kontinuirana nastojanja na unapređenju života jedne zajednice i svjedočanstvo samog početka ideje Lovrana kao svjetskog turističkog središta.

Dr. Albin Eder i njegova važnost u razvoju grada Lovrana

Iz *životopisa*¹ dr. Edera donirana Hrvatskom muzeju turizma doznajemo da je Albin Eder, sin liječnika istog imena, rođen 1859. u Beču, gdje završava klasičnu gimnaziju, a potom i Medicinski fakultet. Na čast doktora medicine promoviran je 1884., što potvrđuju svjedodžba, *Absolutorium*² te *doktorska diploma*³, koje potpisuju rektor Sveučilišta i dekan bečkog Medicinskog fakulteta. Iduće godine proveo je šest mjeseci na studijskom putovanju po Europi i Sjevernoj Americi, a svoje je dojmove iznio u *putnom dnevniku*⁴, koji je također dio fundusa Hrvatskog muzeja turizma. Putovao je po Njemačkoj, Danskoj, Nizozemskoj, Engleskoj, Francuskoj te SAD-u radi proučavanja

¹ Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 174.

² Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 175.

³ Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 177.

⁴ Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 188.

uređenja i organizacije tamošnjih bolnica, kako bi nova saznanja primijenio u organizaciji i opremanju novog očeva sanatorija u Beču.

Slika 1. A. Eder, 1895.

S još studentskim iskustvom prisustvovanja na operacijama koje su vršili sveučilišni profesori medicine u privatnom sanatoriju njegova oca, po povratku s puta Eder se 1885. zapošljava kao asistent I. kirurške klinike u Beču kod profesora Eduarda Alberta, čija je *potvrđnica o zaposlenju*⁵ također dio Zbirke. Ovdje najprije radi kao aspirant, a potom kao redoviti kirurg. Sugestija učitelja i mentora, dr. Alberta, razlog je Ederova dolaska na istarski poluotok. Godine 1892., nakon kratka upravljanja očevim sanatorijem, preuzima mjesto rukovodećeg

⁵ Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 178.

primarijusa u Primorskom lječilištu „S. Pelagio“ kod Rovinja te napušta Beč.

Već iste godine znatno poboljšava higijenske uvjete rovinjske bolnice, uređuje kirurško odjeljenje i znatno povećava broj kreveta (sa 65 na 153). Od direkcije bolnice 1895. dobiva svjedodžbu i *preporuku o radu*⁶ te se iste godine trajno seli u Lovran.

Doktor Monti, kao i njegov kolega prof. E. Albert devet godina ranije, u preporuci piše o Ederovoj predanosti poslu, neizmjernu talentu i vještini kojom izvršava postavljene zadaće, o njegovu tehničkom znanju te humanosti koju pokazuje u odnosu prema pacijentima.

Uz ovo je razdoblje vezan i jedan kuriozitet – dobiva potvrdu o osposobljenosti za samostalno opsluživanje parnih kotlova te upravljanje stacionalnim i mobilnim parnim strojevima, o čemu svjedoči dokument pohranjen u zbirci, *Dampfkesseluntersuchungs und Versicherungsgesellschaft a. G.*⁷ Ispit je vjerojatno položen radi uvođenja parnog grijanja i pokretanja opreme za sterilizaciju na vruću paru u bolnici u Rovinju.⁸

Kao razloge dolaska u Lovran navodi povoljniju klimu i mogućnost izbjegavanja nesuglasica s časnim sestrama, bolničarkama⁹ (budući da je dr. Eder protestant), no njegov prvi kroničar, dr. Mladen Deželić, smatra da je primarni razlog vjerojatno „...blaga klima rivijere ispod Učke...“ i razvoj Opatije kao klimatskog lječilišta, gdje je uvidio i mogućnosti jednaka razvoja Lovrana te priliku za procvat vlastite liječničke prakse.¹⁰

Od obitelji Persić kupuje 2444 m² zemljišta¹¹ na predjelu San Francišk, na kojem još nema izgradnje i koji je tada dio šume djelomično zasađene pitomim kestenom. Ovdje, na terenu uz cestu koja povezuje Opatiju i Lovran, u samo godinu dana podiže Villu Elsu.

Hrvatski muzej turizma u Zbirci zavičajne građe posjeduje i

⁶ Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 179.

⁷ Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 180.

⁸ Pretpostavka iznesena u članku: Deželić, Mladen, „Liječnik dr. Albin Eder i njegov doprinos razvoju zdravstva u Istri u razdoblju od godine 1892. do 1916.“, *Medicina*, 22, 1986., str. 115–117.

⁹ „Na vlastiti zahtjev napustio je 1. ožujka 1895. to mjesto iz klimatskih razloga i ujedno da ne bi došlo do nesuglasica između njega kao protestanta i katoličkih sestara, koje su radile kao bolničarke.“ A. Eder, u svom životopisu, 23. studenog 1905., Lovran (Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 174).

¹⁰ Deželić, Mladen, nav. dj.

¹¹ Deželić, Mladen, „Kronika i memoari obitelji Mladena i Sofije Deželić“, računalni prijepis neobjavljenog rukopisa.

Z. 1237.

Absolutorium.

Wir, Rector der k. k. Universität zu Wien
und Decan der *medizinischen* Facultät,

bestätigen hiemit, dass der Studirende der *Medicin*
Herr *Albin Eder*
gebürtig aus *Wien*
auf Grundlage eines *Matrikulationszeugnisses* der *Wien*
vom *1. Juni 1879*, -

in die akademischen Studien aufgenommen worden sei,
vom *Winter* Semester des Studienjahres *1879/80*
bis zum *Winter* Semester des Studienjahres *1884/5*
an der *medizinischen* Facultät studirt,
die *medizinischen* Studien den bestehenden
Anordnungen gemäss vollendet und während dieser Zeit folgende
Vorlesungen besucht habe:

Namen der Dozenten	Gegenstände der besuchten Vorlesungen	Wöchentliche Stundenzahl derselben	Anmerkung
<i>Winter Semester 1879/80</i>			
<i>Kunze</i>	<i>Anatomie über Präparationen</i>	<i>12</i>	
<i>Kunze</i>	<i>Physik</i>	<i>5</i>	
<i>Levy</i>	<i>Allgemeine Pharmakologie</i>	<i>5</i>	
<i>Hoffmann</i>	<i>Mineralogie</i>	<i>5</i>	
<i>Hofmeister</i>	<i>Zoologie</i>	<i>5</i>	
<i>Winter Semester 1880</i>			
<i>Kunze</i>	<i>Anatomie</i>	<i>6</i>	
	<i>Chemie über Verdauung</i>	<i>1</i>	
<i>Kunze</i>	<i>Physik</i>	<i>5</i>	
<i>Levy</i>	<i>Pharmakologie über Präparationen</i>	<i>4</i>	
<i>Kunze</i>	<i>Botanik</i>	<i>2</i>	
<i>Hofmeister</i>	<i>Zoologie über Mikroskopie</i>	<i>2</i>	
	<i>Physik über Elektrizität</i>	<i>2</i>	
<i>Hofmeister</i>	<i>Pharmakologie über Anästhetika</i>	<i>3</i>	

Slika 2. Absolutorium, 1884.

fotografije iz perioda njegova dolaska u Lovran, odnosno fotografije doktora, njegove obitelji te novosagrađene vile, u kojoj otvara privatnu ordinaciju te u kojoj živi i radi do smrti 1916. godine.

Slika 3. Dr. Eder s obitelji, 1913.

Počeci turizma i doprinos dr. Albina Edera njegovu razvoju

Zahvaljujući neposrednoj blizini Opatije¹², Lovran postaje zona interesa turističkog razvoja već krajem 19. stoljeća. Prije pojave parobroda stanovništvo se isključivo bavilo poljoprivredom, pomorstvom, ribarstvom te gradnjom jedrenjaka. Uspostava redovne parobrodske dnevne linije Rijeka – Lovran u posljednjoj četvrtini 19. st. dovela je do nagla okreta od tradicionalnih zanimanja prema turizmu kao novoj grani privrede. Izuzetno pogodna morska i planinska klima, podneblje izvan domašaja bure prekriveno ponajviše raslinjem ljekovita lovora i pitomog kestena te prometna povezanost s Rijekom i blizina

¹² Opatija je lječilištem proglašena 1889. te je na taj način postala prvo mjesto istočne obale Jadrana sa statusom turističkog središta. Međutim preteča povijesnom razvoju hrvatskog turizma izgradnja je opatijske Vile Angioline, građene 1844. (Valušek, Berislav, *Vila Angiolina u Opatiji*, Festival Opatija, Opatija, 2005.), odnosno između 1845. i 1848. godine (Zakošek, Boris, *Opatijski album: Dugo stoljeće jednog svjetskog lječilišta*, Državni arhiv u Rijeci, 2005.), centra onodobnog društvenog života kvarnerskog područja, te izgradnja Hotela „Kvarner“ 1884., kao prvog hotela na obali građenog u komercijalne svrhe.

srednjoeuropskih centara¹³ bili su više nego povoljni uvjeti za razvoj turizma ovoga kraja. Tako je isprva izletničko mjesto Riječana i opatijskih gostiju počelo sve više dobivati karakteristike turističkog odredišta. Na pojasu od gradske lučice do Ike uređuje se obalni put te se grade vile i ljetnikovci, a odlukom Istarskog pokrajinskog sabora u Puli, na sjednici održanoj 16. veljače 1898., definirani su temeljni propisi i površina lječilišta Lovran. Ono je uključivalo područje od potoka u Iki do potoka u Cezari, te od mora kilometar daleko u brdo¹⁴. Godine 1909. osnovano je Lječilišno povjerenstvo za Iku i Lovran, a njegovim upraviteljem postaje dr. Albin Eder. Doktorovim nastojanjem Općina je provela mnoge radove na revitalizaciji mjesta, poput uvođenja kanalizacije, vodovoda i električne rasvjete te premještanja starog groblja iz samog središta u predio Skaje iznad Lovrana¹⁵. Fundus Hrvatskog muzeja turizma čuva malen *fotoalbum*¹⁶ sa šest fotografija kojima su uvijekovječeni upravo trenuci otvorenja zgrade Lječilišnog povjerenstva u Lovranu.

Slika 4. Svečanost otvorenja zgrade Lječilišnog povjerenstva, Lovran 1909.

Elaborati pisani u nekoliko navrata te dokumenti kojima pokušava priskrbiti Općini sredstva za izgradnju zupčane željeznice i hotela na

¹³ Cesta od Opatije do Rijeke dovršena je 1843. godine, a 1873. d.d. Južnih željeznica na pruzi Beč – Trst gradi odvojak za Opatiju i Rijeku. Iste godine dovršena je pruga koju Ugarske državne željeznice grade od Zagreba do Rijeke preko Karlovca.

¹⁴ *Naša sloga*, 8. ožujka 1898.

¹⁵ V. Deželić, Mladen, *Lječnik dr. Albin Eder i njegov doprinos razvoju zdravstva u Istri u razdoblju od godine 1892. do 1916.*

¹⁶ Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 201.

Učki najbolji su pokazatelj upornih Ederovih težnji da Lovran postane morsko i planinsko klimatsko lječilište svjetskog značenja. Time bi se postigli uvjeti za podizanje visinskih lječilišta, a istovremeno povezala sela na padinama Učke. Premda projekt nije realiziran do današnjih dana, dr. Albin Eder već je početkom 20. stoljeća uvidio prednosti povezivanja morske obale i gorskog kraja te mogućnost iskorištavanja prirodnih resursa „mineralnog blaga“ Učke. U svojim je *elaboratima* i *dopisima* do potankosti isplanirao izgradnju žičare i obrazložio njezinu važnost, ali i važnost ostalih aspekata lovranskog razvoja.

Nedatirani dokument *Koncept dopisa Namjesništvu u Trst* jedan je od nekoliko sačuvanih rukopisa kojima dr. Albin Eder, „...po vlastitoj dužnosti...“¹⁷, upozorava Carsko-kraljevsko namjesništvo kako održati uspješan razvoj Lovrana te čime pridonijeti njegovoj daljnjoj evoluciji i izgradnji u budućnosti. Donosi prijedloge vezane uz lovransku komunalnu izgradnju, uz planske osnove širenja grada, uz izgradnju cesta, bolnica, škola i luke te javnog prijevoza uvođenjem „...Elektro-mobil-linija po patentu Stoll i to od današnje krajnje stanice električne male željeznice Vile Lovran do Medveje sa vezom do luke i dalje preko Lokva-cesta do Drage Lovranske. Odatle bi se najkraćim putem kroz usjekline između najviše i srednje glavice moglo produžiti električnom zupčanom željeznicom do pod vrh Učke. Gore bi se izgradio jedan hotel koji bi omogućio Lovranu u zimi zimski sport, koji je sada u modi. Ljeti bi to bilo visinsko lječilište...“¹⁸. Još na samom početku spisa Eder iznosi svoje sumnje o pomanjkanju brige susjedne opatijske Komunalne uprave i Lječilišnog povjerenstva o naglu razvitku njihova grada i posljedicama koje ono nosi. Obraća pozornost na opatijsku rastuću neplansku izgradnju, sve veću pretrpanost i buku, što je idilično lječilišno mjesto vila i ukusno uređenih parkova pretvorilo u kaotično mjesto buke i gužve. Kako se to ne bi dogodilo Lovranu, jedan od koraka koje je kao član Lječilišnog povjerenstva predložio vezan je uz regulatornu osnovu i plansku izgradnju modernog Lovrana:

Još će trebati izvršiti mnogo posla da se područje Lovrana učini lječilištem da odgovara današnjim zahtjevima i da privuče na istarsku obalu publiku koja do sada dolazi samo na francusku rivijeru. [...] Lovran je danas u stanju da postane lječilište i

¹⁷ Originalni dokument: Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 192. Prijevod Mladena Deželića: Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 330.

¹⁸ Na i. mjestu.

skrajnje je vrijeme da se sve interesirane faktore upozori na sve greške i propuste koji su učinjeni u Opatiji [...] Ukratko, umjesto da se stvori nova Opatija, treba da Lovran postane moderno lječilište. Velik dio posla već je olakšan tim da je proširena državna cesta koja vodi kroz lječilište, kao i cesta kroz novo naselje vila. Također se i za naselja na paralelnoj cesti, napose na sjevernoj obali, pobrinulo društvo Kvarner. Ono je zaslužno i za svjesno izrađeni generalni plan o izgradnji na zemljištu koje mu pripada. Regularna osnova izgradnje mjesta također je dobro izvedena u odmjerenim granicama. Mnogo sam se trudio da općini razjasnim ovo stanovište, pa sam kao minimum razmaka između dviju kuća naznačio 20 metara. Uz to sam postavio kao uvjet da nigdje ne smije biti postavljena kuća direktno iza druge te da razmak između kuća bude ispunjen vrtnim nasadima. Također sam tražio da visina gradnje kod manjih kuća ne prelazi više od dva kata, a kod većih kuća najviše tri kata. Na općini je da prihvati te proporcije odnosno da provede takav red gradnje. Međutim tu je stvar lakše provesti nego što se misli jer od Ike do vile Terzi najveći dio zemljišta je velik i dijelom već izgrađen.¹⁹

U tekstu *Željeznička veza Učke sa obalom i njena važnost*, pisanu u kolovozu 1909., zaključuje da bi – osim što bi se na visoravni ispod vrha Učke izgradnjom velikog hotela, a u budućnosti i vila, osnovalo visinsko klimatsko lječilište – planina ujedno bila bogato nalazište mramora, kamenog ugljena i gline (ilovače) pogodne za izradu crepova. „To bi bilo važno i od koristi za narod, jer bi se mogla prodići industrija mramora u Dragi Lovranskoj. Siromašni puk mogao bi iz otpadaka mramora izrađivati predmete u kućnoj radinosti uz pomoć električne energije uz električnu željeznicu. Siromašni narod tih krajeva imao bi ne samo zarade, nego bi naučio crtati, pisati i čitati.“²⁰ Uz to još predlaže izgradnju vidikovaca za izletnike i putnike koji bi tako mogli uživati u pogledu koji se „...pruža sa vrha Učke do Dalmacije, a Istra leži promatraču pod nogama, kao na zemljopisnoj karti. Pogled seže do Venecije i Grada, isto tako vide se jasno talijanske i tirolske Alpe.“²¹ Država bi na vrhu mogla izgraditi meteorološku stanicu, u ratno doba vojska bi tu mogla zauzeti strateške položaje za promatranje lovranske luke ili one u Medveji, a „...

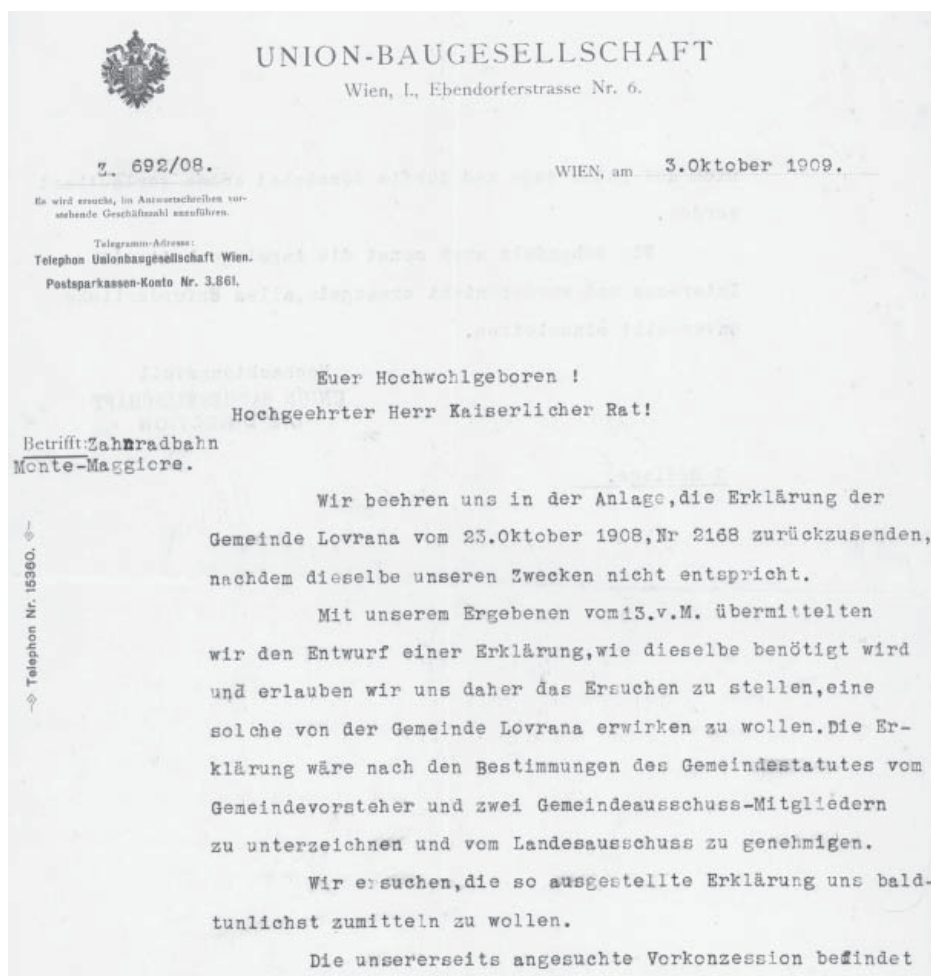
¹⁹ Na i. mjestu.

²⁰ Originalni dokument: Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 189. Prijevod Mladena Deželića: Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 325.

²¹ Na i. mjestu.

za bistra zraka [preporuča] promatranje zvijezda dalekozorom...²².

Ideja o električnoj žičari popraćena je i *fotodokumentacijom*²³, tj. fotografijama trase na Učki kojom je trebala prolaziti željeznica, a izrađen je i *nacrt trase*²⁴ željeznice od Lovranske Drage do podnožja samog vrha Učke te prijedlog *vanjskog izgleda hotela*.²⁵

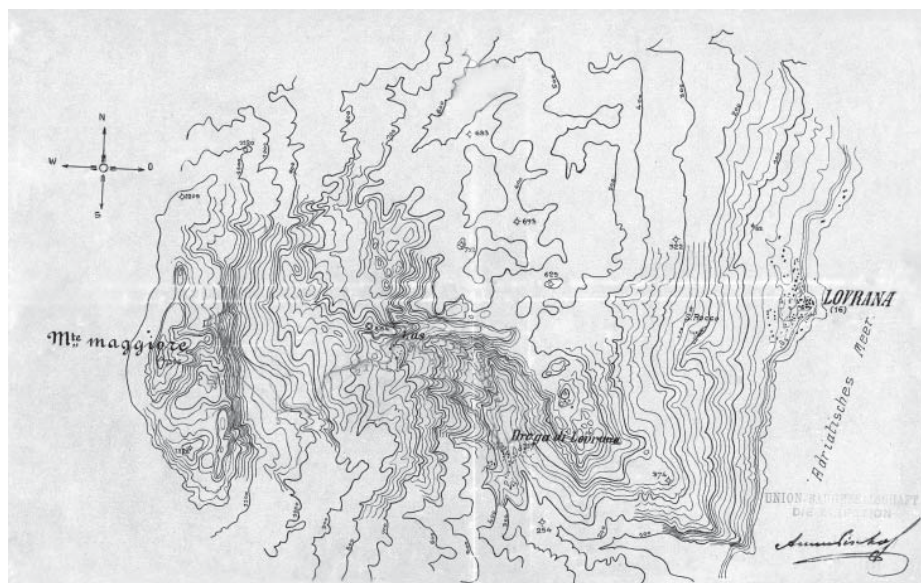
Slika 5. Dopis o gradnji željeznice na Učki, 1909.

²² Na i. mjestu.

²³ Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 206 (1-2) – 211 (1-16).

²⁴ Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 198.

²⁵ Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 199.

Slika 6. Nacrt željezničke trase na Učki, oko 1910.

Slika 7. Komisija na Učki, 1912.

Ederova ostavština kao kulturno naslijeđe i svjedočanstvo razvoja zdravstvenog turizma – danas sastavni dio turističke ponude

Kulturni i zdravstveni turizam sastavni su dio hrvatske turističke ponude, a povijest drugoga započinje sve izraženijom čovjekovom brigom za zdravlje te se temelji na razvoju zdravstvenih lječilišta i klimatskih centara. Dr. Albin Eder jedan je od glavnih nositelja poticaja razvoja turizma Lovrana i cjelokupnog lovranskog područja, a time i početaka razvoja hrvatskog turizma uopće.

Zahvaljujući njegovu prepoznavanju prirodnih potencijala te upornu nastojanju i naporima prilikom njihove realizacije, Lovran je – u relativno kratku vremenu – pretvoren u jedno od središta turističkih destinacija liburnijskog područja s kraja 19. i početka 20. stoljeća.

U današnje vrijeme neizostavnim dijelom turističke ponude i potražnje postaje i kulturna baština – element koji destinaciju čini različitom od ostalih i na taj način prepoznatljivom.

Muzej također postaje integralnim dijelom turističkog sustava. Kao „...kolektivna memorija društva čiji je krajnji cilj pojedinac...“²⁶, muzej je ustanova koja prikuplja, obrađuje i izlaže baštinu radi što bolje promocije određenog kulturnog identiteta. Posjet muzeju upotpunjuje doživljaj turista i omogućava stvaranje cjelovitije slike o nekoj zemlji, regiji ili mjestu, povećavajući na taj način sveukupnu kvalitetu turističke ponude. Interpretacijom baštine i pružanjem informacije muzej pridonosi poboljšanju kvalitete života zajednice.

Ostavština dr. Albina Edera doprinos je boljem razumijevanju povijesnog razvoja Lovrana kao lječilišta i turističkog odredišta te jedna od osnovnih cjelina kulturnog naslijeđa kvarnerskog područja.

Zaključak

Trudom i nastojanjima obitelji dr. Albina Edera sačuvana je vrlo vrijedna baština koja svjedoči o počecima razvoja jednoga grada, unapređenju njegova zdravstva i njegova razvoja kao klimatskog lječilišta.

„Malo je mjesta na zemlji, koje je priroda tako obdarila [...] kao

²⁶ Šola, Tomislav, „Poslanje muzeja ili Što će nam muzeji“, u: Willer, Mirna – Katić, Tinka (ur.), *Zbornik 4. seminara „Arhivi, knjižnice, muzeji“: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*, Hrvatsko bibliotekarsko društvo, Zagreb, 2001., str. 11–22.

što je to Lovran...²⁷, napisao je austrijski liječnik koji se trajno naselio ovdje, naučio čakavštinu kako bi bio u što boljem kontaktu sa seljacima iz okolice koje je nedjeljom besplatno liječio te rano prepoznao sve potencijale i kvalitete Lovrana kao moderna lječilišta i zalagao se za njegov razvoj.

Ostavština dr. Albina Edera pridonosi boljem razumijevanju i interpretaciji povijesnih izvora te doktorovih zasluga i njihovih odraza na kulturni tijek i razvoj turizma ovog područja, od početaka do danas.

Dr. Albin Eder nosi zasluženu titulu „neumornog prvoborca za Lovran“, koju mu je svojom posvetom na fotografiji 1909. dodijelio namjesnik Pokrajinske vlade u Trstu, princ Konrad Hohenlohe.²⁸ Njegova nastojanja i zasluge vrlo su važni za grad Lovran i razvoj njegova turizma te kao takve moraju biti prepoznate i vrednovane.

²⁷ Originalni dokument: Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 189. Prijevod Mladena Deželića: Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 325.

²⁸ Hrvatski muzej turizma, Zavičajna zbirka, inv. br. HMT 202.

Popis predmeta ostavštine Eder

1. MEDICINSKI PRIBOR

- Laboratorijska staklenka s poklopcem, početak 20. st.
- Šprica u ambalaži, početak 20. st.
- Igle za šprice u ambalaži, početak 20. st.
- Laboratorijski lijevak, početak 20. st.
- Laboratorijska posudica s grlom za izlijevanje, početak 20. st.
- Laboratorijske staklenke, početak 20. st.
- Laboratorijske bočice, početak 20. st.
- Urinometar u ambalaži, početak 20. st.
- Pribor za klistir, početak 20. st.
- Pipete, početak 20. st.

Slika 8. Medicinski pribor iz Ederove ostavštine

2. DOKUMENTI

a) *Osobna dokumentacija, rukopisi, tekstovi i crteži*

- Krsni list, Beč, 1870.
- Svjedodžba za položeni dio programa studija medicine, Beč, 1882.
- Doktorska diploma, Beč, 1884.
- Potvrda/preporuka dr. Alberta o radu dr. Edera u I. kirurškoj klinici, Beč, 1884.
- Prijepis potvrde/preporuke E. Alberta, Mladen Deželić
- Dnevnik studijskog putovanja po Europi i SAD-u, 1885.
- Svjedodžba za završeni studij medicine, Beč, 1886.
- Rukopis o osteologiji, Beč, 1886.
- Potvrda o osposobljenosti za služenje pogonom parnih kotlova, Dampfkesseluntersuchungs- und Versicherungsgesellschaft a. G., Trst, 1892.
- Potvrda i preporuka dr. Montija o radu dr. Edera u bolnici Seehospiz S. Pelagio kod Rovinja, Beč, 1895.
- Životopis dr. Albina Edera, Lovran, 1905.
- Prijepis životopisa, Mladen Deželić
- Vjenčani list dr. Albina Edera i Nade r. Bertić, Beč, 1910.
- Pismo dr. Albina Edera supružnicima Bertić povodom obljetnice braka, 1910.
- Osmrtnica, 1916.
- Smrtovnica, Opatija, 1918.

b) *Projekt na Učki i Lovran kao lječilišni centar*

- Koncept dopisa Državnom namjesništvu u Trst o razvoju Lovrana kao lječilišnog centra, početak 20. st.
- Prijepis i prijevod koncepta dopisa Namjesništvu u Trst, Mladen Deželić
- Željeznička veza od Lovrana do vrha Učke, početak 20. st.
- Prijevod teksta *Željeznička veza od Lovrana do vrha Učke*, Mladen Deželić
- Projekt željeznice Lovran – Učka i njegovo značenje, početak 20. st.
- Prijepis i prijevod teksta *Projekt željeznice Lovran – Učka i njegovo značenje*, Mladen Deželić
- Željeznička veza Učke s obalom i njena važnost, Lovran,

kolovoza 1909.

- Prijepis i prijevod teksta *Željeznička veza Učke s obalom i njena važnost*, Mladen Deželić
- Union-Baugesellschaft, dopis o izgradnji hotela na Učki, Beč, 14. prosinca 1908.
- Präsidialbureau des k. k. Handelsministeriums, dopis o projektu na Učki, Beč, 30. ožujka 1909.
- Union-Baugesellschaft, dopis za K. K. Eisenbahnministerium, Beč, 2. listopada 1909.
- Union-Baugesellschaft, dopis o gradnji željeznice na Učki, Beč, 3. listopada 1909.
- Union-Baugesellschaft, dopis Rudolfu Schwendtbaueru o gradnji željeznice na Učki, Beč, 11. studenog 1909.
- N. R. v. Scanavi, dopis o cijeni struje za projekt željeznice na Učki, Beč, 27. prosinca 1909.
- Zapisnik Sjednice Povjerenstva za izgradnju željeznice na Učki (dijelom sačuvan), 1910.
- Prijevod zapisnika Sjednice Povjerenstva za izgradnju željeznice na Učki, Mladen Deželić
- Nacrt željezničke trase od Lovranske Drage do Učke, oko 1910.
- Rudolf Melichak – Nacrt hotela ispod vrha Učke, Die Direction Union-Baugesellschaft, Beč, 1909.
- Crtež dr. Edera na Učki, s posvetama, (?) 1910.

c) *Fotografije*

- Fotografija carsko-kraljevskog namjesnika Konrada Hohenlohea, 1909.
- Fotografija obitelji carsko-kraljevskog namjesnika Konrada Hohenlohea, početak 20. st.
- Fotografije dr. Albina Edera i njegove obitelji, snimljene u razdoblju od 1889. do 1915.
- Fotoalbum otvorenja zgrade Lječilišnog povjerenstva u Lovranu, 1909.
- Fotografija Povjerenstva s dr. Ederom na Učki, u kontroli za željezničku trasu na Učki, oko 1909.
- Fotografije Učke, oko 1912.

Literatura

1. Deželić, Mladen, „Liječnik dr. Albin Eder i njegov doprinos razvoju zdravstva u Istri u razdoblju od godine 1892. do 1916.“, *Medicina*, 22, 1986., str. 115–117.
2. Grković, Sanja, „Kultura u zdravstvenom turizmu“, u: Ivanišević, Goran (ur.), *Zdravstveni turizam u Hrvatskoj: Knjiga izlaganja na znanstvenom skupu, Veli Lošinj, 7–9. rujna 2001.*, Akademija medicinskih znanosti Hrvatske, Zagreb, 2001., str. 114–126.
3. Ivanišević, Goran, „Prirodni ljekoviti činitelji u zdravstvenom turizmu“, u: Ivanišević, Goran (ur.), *Zdravstveni turizam u Hrvatskoj: Knjiga izlaganja na znanstvenom skupu, Veli Lošinj, 7–9. rujna 2001.*, Akademija medicinskih znanosti Hrvatske, Zagreb, 2001., str. 33–39.
4. Kehler, Tatjana – Puharić-Harašlić Marija, „Lovran – lječilišno i turističko mjesto na prijelazu dvaju stoljeća“, u: Muzur, Amir (ur.), *Potencijali lovranske zdravstvene baštine (Posebno izdanje Biltena Općine Lovran)*, Poglavarstvo Općine Lovran, Lovran, 1997., str. 21–22.
5. Peršić, Mirjana, *Lovran – turizam i graditeljstvo: Turistička arhitektura u Lovranu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*, Adamić, Rijeka, 2002.
6. Šola, Tomislav, „Poslanje muzeja ili Što će nam muzeji“, u: Willer, Mirna – Katić, Tinka (ur.), *Zbornik 4. seminara „Arhivi, knjižnice, muzeji“: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*, Hrvatsko bibliotekarsko društvo, Zagreb, 2001., str. 11–22.
7. Valušek, Berislav, *Vila Angiolina u Opatiji*, Festival Opatija, Opatija, 2005.
8. Zakošek, Boris, *Opatijski album: Dugo stoljeće jednog svjetskog lječilišta*, Državni arhiv u Rijeci, 2005.

SUMMARY

Legacy of dr. Albin Eder in the Regional heritage collection of Croatian Museum of Tourism

Dr. Albin Eder, the Austrian physician who came to Lovran in 1895 and stayed there until his death in 1916, can be credited with many accomplishments in the revitalization of Lovran. He made every effort to realize the notable potential and qualities of the Lovran region as a coastal, as well as mountain tourist destination. Through the work of Dr. Eder's family, his valuable heritage has been preserved and now greatly enhances the holdings of the Croatian Museum of Tourism. The Eder collection is a testament to the continuous efforts to improve living conditions in a community, as well as a testament to the very origins of the idea of Lovran as a world-known tourist destination.

The Eder inheritance was given over to the Croatian Museum of Tourism in March of 2008. It consists of small pieces of medical equipment, photographs, a small photo-album, drawing, sketches, a travel journal and documents including the doctor's personal records, letters and studies.

Museums complete the tourists' experience and enable them to create a more complete image of a country, region or town. In this manner, museums increase the overall quality of tourism, but they also contribute to a better quality of living of a community through interpreting heritage and providing information. Consequently, the Croatian Museum of Tourism and the inheritance of Dr. Albin Eder is an integral part of the tourism system.

Keywords: Dr. Albin Eder, Croatian Museum of Tourism, Lovran, Opatija, Učka, health tourism, cultural tourism, heritage